

valósnulni. Ha elfogadjuk Barthes megállapítását, mely szerint „*Semmi sem vált ki nagyobb ellenállást, mint az irodalom jelkódexének felújítása*”, akkor Acín írásaiból éppen az esszé, a kritika jelkódexének felrészására irányuló törekvéseket kell kiemelnünk.

Acín nem véletlenül ír éppen esszét. Ez a közlésforma bizonyul számára legmegfelelőbbnek egyrészt a költészet és a kritika, a szöveg és értelmezés, az írás és az olvasás kérdéseinek elméleti igényű megközelítésére, másrészt éppen ezeknek a látszólag különálló szellemi tevékenységeknek, területeknek aktív összekapcsolására. Acín az írás/olvasás kettős nyelvének összeolvasztásán inszisztál. Az összeolvasztás módozatait az interpretáció foglalja magában, lehetőségeit pedig maga a szöveg tartalmazza, ugyanis a szövegnek önmagában kell hordoznia megértésének, kritikai olvasásának kulcsát és értelmezésének lehetőségeit. „*Az interpretáció nem más, mint két nyelv összeolvasztását kiváltó ütközés, mely az egyiket a másikra fordítja, egyiket a másikba helyezi, míg egyidejűleg újraaktivizálja a másikat az elsőben.*” (60. o.) A szöveg és az interpretáció (mint az írás és az olvasás ekvivalensei) ezért jelentetik számára ugyanazon folyamatnak két pólusát, amelyek azonban nem egyszisztál(hat)nak olyan kettéosztottságban, ahogyan a hagyományos teóriák tételtek.

A költészet és a kritika viszonyrendszerét a filozófia oldaláról igyeksenek

megvilágítani Acínnak azok az írásai, amelyek a hermeneutikának mint az értelmezés tudományának lehetőségeivel foglalkoznak (*Költészet és hermeneutika, Heidegger és Hölderlin* stb.). „*A költészet hermeneutikai kérdése a költészet és a kritika közötti út kérdését veti fel. A hermeneutika ezáltal a Között.*”, írja Acín. Gadamer, Heidegger, Ricoeur, nézeteit szembesíti írásában, amelyben a költészet interpretálása a költészetben adott *poétikai és kritikai funkciók* tudatosításának eszközeként jelenik meg.

A hermeneutika kérdéseivel foglalkozó írások Acínnak a filozófia iránti hajlamait, érzékenységet dokumentálják, és felvázolják azt a gondolati, eszmei hátteret, amelyre esszéinek fluidabb nyelvét, világát alapozza.

Jovica Acín írásai nem mentesek elmentmondásoktól, dilemmáktól, logikai ingadozásoktól. Megoldatlan szemléleti kérdései azonban elválaszthatatlanok azoktól a szellemi horizontoktól, amelyekkel dialógust folytat, és gyakran éppen ezeknek az elméleti, gondolati elmentmondásából, megoldatlan kérdéseiből erednek. Az a törekvése azonban, amely az irodalom, a nyelv, a gondolkodás aktuális problémáinak filozófiai megalapozottságú, következetes logikájú és módszerű megragadására irányul, nyilvánvaló. S ezt a törekvést feltétlenül támogatnunk és értékelnünk kell.

THOMKA Beáta

A SIKERKÖNYVEK IDŐSZERŰSÉGE

Vázlat Ivan Kušan könyveiről

Sikerkönyvet írni, még ha mind több író próbálkozik is ezzel, egyáltalán nem könnyű vállalkozás; a legtöbb ilyen sikerkönyvnek szánt mű bántóan sematikus, felszínes és problémaköre is elavult. A jól bejáródott módszerekkel érinteni sem lehet az időszerről kérdéseket, e sikerkönyvek mindenkori kiindulópontját. Itt-ott

szólászerűen megjelennek ugyan a „mai problémák”, de ezek úgy funkcionálnak, mintha egy múlt századbeli szerelmi regénybe néhány — mai témájú — új fejezetet iktatnánk be.

Ivan Kušan a szerencsés kivételek közé tartozik. 1970-ben közölte *Toranj* (A torony) című kisregényét, amelyben egy kisváros társadalmi életének humoros-ironikus rajzát adja. Milan Grabonja Cuca, a vidék legendáris politikusa elhatározza, hogy tornyot építtet Gornji Surkovacon, a legnagyobbat a „pannón térségben”. S akcióba lépnek a községi vezetők, hadba indul a helyi sajtó, megjelenik — persze féltéken — az ellenzék, és megszületik az akcióprogram, amely figyelmeztet a torony fontosságára, jelentőségére. Rövid időn belül a Szóadvíz Kombinátus mellett elkészül a kisváros és Cuca nagy büszkesége, a torony. Igaz, hogy ferde lett, de ez nem is olyan nagy baj, mert az ünnepi szónok beszédében bebizonyítja, hogy éppen ilyet akartak... Legfeljebb a televízió felvételezőinek okoz ez a rögtönzés némi problémát, hisz az ünnepi beszéd előtt figyelmeztették őket, hogy ferdén tartsák a kamerákat, hogy a képernyőn egyenesnek lássák a torony. Hogy a toronynak semmiféle rendeltetése nincs, s hogy erről senki nem beszél (az ún. ellenzék is attól fél, hogy a torony építése miatt le kell dönteni valamilyen történelmi személyiség szobrát) — ez képezi a regény szatirikus faktúráját.

Kušan második regénye, a tavaly közreadott *Naivci* (A naivok) szintén a pannón síkság egyik fiktív kisvárosában találja meg nyersanyagát, pontosabban a naiv festők központjában, Lobašban. Lobaš pontosan olyan mulatságos, mint Surkovac, csak hogy a regény karneváli hangulatának központjában a naiv festők kérdése áll. Božo Ratković, a világszerte híres naiv festőre az egész falu irigykedik, hisz jobb festeni, mondják a parasztok, mint kapálni. S halála után mindenki rákap a festészetre, de csak egynek sikerül: az öccsének. S bár Jožo Ratković nem tud festeni, sikere egyre nagyobb, nem is csoda, hisz állítólag a bátyja szelleme festi képeit. Persze Jožo Ratković is szeretné már otthagyni a falut, mint a bátyja, de ott kell maradnia a propaganda miatt, a világ csak így fogadja el autentikusnak művészetét. Persze az a tény, hogy a szellem fest, számtalan bonyodalmat okoz, megjelennek a világlapok képviselői, a helyi vezetők harcolnak a babonák ellen, míg végül is minden jól végződik.

E motívumok ismeretében már közelebből foglalkozhatunk a sikerkönyvek titkával. E titoknak Kušan bírtokában van, hisz könyveit szétkapkodták, a regények színpadi változatait a zágrábi színházakban telt ház előtt játsszák.

Nyilvánvaló, hogy a nagy siker egyik titka témáiban rejlik. Kušan „gondűző krónikáiban” nem sablonos életjelenségekkel néz szembe, hanem olyanokkal, amelyeket az új életforma, az új társadalmi környezet vetett fel, s amelyek éppen újszerűségük miatt divatjelenségek, életreflexekké váltak. Így van ez a helyi vezetők „politikájának” kipellengérezésével, de az ősinék, a „tisztának” mondott falu-mítosz kigúnyolásával is. Kušan falvaiban, kisvárosaiban még a javasasszony is a népszerű bulvárlapok orvosi tanácsait bújja, hogy aztán alaposan kamatoztassa azokat gyakorlatában. Humorának éle éppen az újra divatba jött faluromantika ellen irányul. Kušan parasztjai nem stilizáltak, hanem olyan eleven és csavaros eszű emberek, akik falusi életformájukból egyenesen a bulvárlapok világába csöppentek. Észjárásuk van olyan fürge, és vannak olyan tájékozottak, mint bármelyik nagyvárosi. Kušan tehát a tudat sztereotíp reflexeit rombolja szét, ironikusan, hahotázva.

Ezzel meg is kerestük a sikerkönyvek egyik alapvető ismérvét: a tabu-témák

kikezdését. Az irodalomban a tabu-témával kapcsolatban legfeljebb annak társadalmi-politikai vonatkozásait firtatják, sokkal érdekesebb viszont az, hogy a legtöbb tabu saját szokásainkban, saját szemléletünkben, hétköznapi világunk egyszerű és látszólag felszínes jelenségeiben rejlik. A hétköznapi divathullámai, kodifikált viselkedésnormái például kimeríthetetlen anyagot szolgáltatnak egy modern szórakoztató olvasmány megírására.

A modernebb látásmódnak és stílusnak már-már olyan rossz hírért keltezték sokan, hogy eleve kialakult egy olyan vélemény, hogy a sikeres olvasmány csakis tradicionális módon megírt és megkomponált regény lehet. A gyakorlat — nemcsak Kušané — azt mutatja, hogy e kettő nem zárja ki egymást. Kušan regényeinek felépítése nem lineáris; nyelve csapongó, játékos, rendkívül áttételes, s a maga módján igen bonyolult is. Tömegével akadnak a regényben váratlan, egészen újszerű szókapcsolatok, a történetek dinamikája, fordulatossága pedig nagyon is megköveteli a modernebb regénykompozíciót; a gyors és váratlan montázstechnikát, a vázlatos jellemrajzot, a többszólamúságot. S ezek a mozzanatok azt mutatják, hogy a modern szórakoztató regény útja felfrissült, nem a műhelymunka irányában halad, de nem is kerülheti meg a modern, irodalmi irányzatok műhelyeit, hanem bőven kamatoztathatja azok eredményeit.

VÉGEL László

TEKÉZŐK ÉS BÁBOK

Vladimir Stojšin: *Kuglana*. Srpska književna zadruga, Beograd, 1975.

Stojšinnak harmadik regénye a *Kuglana* (Tekepálya). Nem jutott vele messzebbre, mint első regényével, a pont tíz évvel ezelőtt megjelent *Šlagvorrtal*. Ezt nem hangulatkeltés céljából és nem előítéletből mondom. Maga a *Kuglana* győzött meg róla.

Egy belgrádi újságíró (s milyen fontos, hogy az!) életéről, viselt dolgairól, nagy szerelméről — sőt szerelmeiről —, viszontagságairól szól ez a regény. Újságírók, színészek, egyetemisták, rendezők vonulnak fel előttünk, s így alakul ki a kép egy rétegről, magatartásáról, kificamodott, könnyelmű életmódjáról, a tarka fővárosi élet egy oldaláról. Sajnos, a szerző megelégszik a felszínre vetett pillantással, mélyebbre nem nyúl, a lényegbe nem hatol, fájó pontokat nem érint, az igazi emberi, társadalmi problémákat — melyek kétségtelenül

jelen vannak ezekben a körökben is — nem veszi észre, nem jelzi. Se bátorsága, se — úgy látszik — felkészültsége hozzá. Úgynevezett olvasmányos regényt ír, mely senkit meg (és fel) nem ráz, nem okoz senkinek gondot. Ma ez minálunk divat, keresett árucikk a könyvpiacra.

Valójában semmi fontos nem történik ebben a regényben. Minden mellékes, véletlen. A legfontosabb, amire figyelmünket a szerző irányítja: a hős ingadozása két lány között, míg — a könyv utolsó előtti lapján — véget nem vet ennek a dilemmának: az egyiket otthagya, s a másikhoz pártol. Más megoldás nem is lehetséges, ezt sejtettük, várhattuk elejétől fogva, habár lehetett volna fordítva is: itt nincsenek érvek, nincsenek ellenérvek.

Vannak a hősnek más problémái is, többek között az, hogyan juthatna Londonba lapjának tudósítójaként, meg aztán néhanapján meg kell írnia egy-két cikket, ez pedig nagyon nehezen megy neki, mert a szerelem és a társadalmi élet sok idejét és erejét elveszi. A